

ZENGÎ ATA KÜLLİYESİNİ SÜSLEYEN ESKİ MİMAR YAZISI İLEYAZILMIŞ DUVAR YAZILARININ HAT RESTRASYONU -1

Metin AKAR¹

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi / Received: 04 Ekim 2022 / 04 October 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 02 Kasım 2022 / 02 November 2022

(Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır.)

ÖZ: Yazımızın girişinde, İslâm'ın Türkler arasında yayılması ve yerleşmesi konusunda önemli role sahip olan Hoca Ahmed Yesevî'nin öğretmenlerinden olan Arıstan Bab'ın torunu ve Tâc Ata'nın oğlu ve Bakırhanlı Hakîm Süleymân Ata'nın öğrencisi ve halifesi olan Zengî Ata'nın kimliği, Yesevîlik yolu içindeki konumu, yetiştirdiği önemli rehberler hakkında bilgi verilmiştir. Devamında, Zengî Ata türbesinin tarihçesi, vasıfları, bu binada mevcut olan mimar yazısı alanları ve burada yazılanlar, bu yazıların metin tamirine muhtaç olan yerlerine dikkat çekilmiş, bunlardan birinin nasıl restore edileceği hem sözle, hem de çizimle anlatılmış, gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zengi Ata, Zengi Ata Külliyesi, Hatt-ı Bennâî, Hoca Ahmed Yesevî, Metin Tamiri.

* Prof. Dr. İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen –Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, İstanbul / TÜRKİYE
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3847-0561>
DOI: 10.17932/IAU.TURKLUK.2015.011/turkluk_v08i2001

Calligraphic Restoration of Wall Writings in “Old Architect’s Script Decorating the Zengî Ata Complex”

Abstract: In the introduction of our article, information is given about the identity of Zengî Ata, who had an important role in the spread and settlement of Islam among the Turks, his position in the Yassawî path and the important guides he trained. Zengî Ata was the grandson of Arıstan Bab, one of the teachers of Hoca Ahmed Yesevî, the son of Tâc Ata and the student and caliph of Hakîm Süleymân Ata of Bakırgan. Afterwards, the history and characteristics of Zengî Ata’s tomb, the architect’s inscriptions in this building and what is written here, the places of these inscriptions in need of text repair, and how to restore one of them are explained both verbally and with drawings.

Keywords: *Zengi Ata, Zengi Ata Complex, Hatt-ı Bennâî, Hodja Ahmed Yassawî, Text Repair.*

GİRİŞ

İslâm’ın Türkler arasında yayılması ve yerleşmesi konusunda önemli role sahip olan Hoca Ahmed Yesevî’nin tasavvuf konusunda öğretmenlerinden olan Arıstan Bab’ın torunu ve Tâc Ata’nın oğlu ve Bakırganlı Hakîm Süleymân Ata’nın öğrencisi ve halifesi olan Zengî Ata’nın kimliği, Yesevîlik yolu içindeki konumu, yetiştirdiği önemli rehberler hakkında bazı bilgiler verilmiştir. Devamla Zengî Ata türbesinin tarihçesi, vasıfları, bu binada mevcut olan mimar yazısı alanları ve burada yazılanlar, bu yazıların metin tamirime muhtaç olan yerleri belirtilmiş, bunlardan birinin nasıl restore edileceği hem sözle anlatılmış, hem de çizimle anlatılmış, gösterilmiştir.

G.1 Zengî Ata kimdir?

Zengî Ata’nın ne zaman ve nerede doğduğu bilinmemektedir. Hoca Ahmed Yesevî’nin öğrencisi ve halifesi olan Hakîm Süleymân Bakırganî Ata’nın en meşhur halifesidir. Dedesinin vefat ettiği ve türbesinin bulunduğu Otrar, Taşkent veya Oş’ta

doğmuş, Taşkent'te yaşamış olması mümkündür. Sığır çobanlığından kazandığı az bir para ile geçimini sağladığı hakkında rivayetler vardır.

Zengî Ata, baba tarafından Arıstan Bâb'a bağlanır (Sultanov, 2018: 367). *Zengî Ata Neseb-namesi*'nin Karşı nüshasına göre babası Tâc Hoca'dır. Tâc Hoca da Abdülmelik Hoca ve Mansur Ata yoluyla Arıstan Bâb soyundan sayılır (Sultanov, 2018: 372).

Hakîm Ata'nın dul kalan eşi Anber Ana ile evlenmiş, bu evlilikten çok çocuğu olduğu iddiası vardır ki bu tez *Hadîkatü'l-Ârifîn'e* (yk.180a) (Sultanov, 2018: 371) ve 16. yüzyılda yaşayan ve Şîbânîliler devrinin meşhur kimselerinden olan Hasan Hoca Nisarî'nin Müzekkir-i Ahbâb adlı eserinde dayandırılır (Sultanov, 2018: 371). Zengî Ata soyundan gelenler konusunda, biri Hokand hanı Ömer Han zamanında (1810-1822), diğeri de Karşı şehrinde 1866 yılında düzenlenmiş iki neseb-nâme (Sultanov, 2018: 364) varsa da, hemen hemen her şecerede olduğu gibi bunlarda da çelişkili bilgiler mevcuttur. Bu neseb-nâmelerin birinde Zengî Ata'nın Ayican Ayım adlı bir kızı, Kutb-ı Çehardehum adlı oğlu olduğu bildirilmişse de bu iddialar tartışılmaya muhtaçtır (Sultanov, 2018: 366).

Her Yesevî gibi Zengî Ata da Hoca Ahmed Yesevî'in, şeyhi Hakîm Süleyman Bakırganî Ata'nın hikmetleri ile yetişmiş, dört meşhur halife yetiştirmiştir: Uzun Hasan Ata, Seyyid Ata, Sadr Ata, Bedr Ata. Bunlardan Seyit Ata Harezm'de yaşamış, kendinden sonra gelen İsmail Ata'yı yetiştirmiştir. Seyyid Ata ile Sadr Ata Altınorda topraklarında irşat faaliyetlerinde bulunmuş, Özbek Han ile maiyetinde bulunan 70 bin kişi bunların gayreti ile İslâm dinini seçmişlerdir. Bu iki şeyhin irşad ettiği kimseler de ulu Türkistan'da XIX'uncu yüzyıla kadar Yesevîliği diri tutmuşlardır (Tosun, 2018: 238-239).

Taşkent'e bağlı ve şimdi Zengî Ata köyü diye anılan yerleşim yerinde 656/1258 yılında vefat ettiği yaygın olarak kabul görmüştür (Sultanov, 2018: 390). Taşkent içinde de ikinci bir

Zengî Ata türbesi bulunsa dahi bunun Zengî Ata ile ilgisi olmadığına inanılır (Sultanov, 2018: 368). On dokuzuncu yüzyılın üçüncü çeyreğinde Orta Asya’da, resmî bir görevle dolaşan E. Schuyler’in Türkistan adlı seyahat notlarında da Zengî Ata külliyesi ve etrafında oluşan kültür konusunda tespitler mevcuttur (Schuyler, 2003: 138).

Nasıl Ahmed Yesevî ile ilgili eserlerin hemen hemen hepsinde Arıstan Bâb’dan da bahsedilmişse, Hakîm Süleyman Bakırganî Ata’dan bahseden eserlerde Zengî Ata’dan da bahsedilir (Tosun, 2012, 4-7). Özellikle popüler ve efsaneler barındıran eserlerde Zengî Baba hiç ihmâl edilmez (Hiva, 1994, 16; Tezcan, 2007, 60-65; Kısakürek, 1959, 112-115; Aşimulı, 2000, 50-51.)

G.2 Yesevi Tarikati içinde Zengî Ata’nın yeri ve önemi

XVI’ncı yüzyıl Yesevîlerinden Hazînî, meşhûr Cevâhirü’l-Ebrâr min Emvâci’l-Bihâr’ında, Zengî Ata’yı “‘ukbânuñ âb-ı hayâtı, kutbu’l-‘urefâ, huccetü’s-suleha Zengî Ata kudîsesırruhu’l-a‘lâ” diye över (1002/1593: 29b). Prof. Dr. Abdurrauf Fıtrat (öl.1938) tarafından ulu Türkistan’daki Türk Edebiyatının İslâmî dönem edebiyat mektepleri arasında sayılan Yesevi mektebinin önemli temsilcisi addedilen Zengî Ata’ya hilâfet veren Hakim Ata Süleyman Bakırganî’dir (Akt. Hasan, 2018: 295) . Dört Ulus Tarihi ile Timur-nâme’ye istinaden bilgi veren Nadirhan Hasan, Zengî Ata ve halifelerinin gayretleri ile Deşt-i Kıpçak, Sibirya, Kazakistan, Ural, Tataristan, Başkırdistan’da pek çok kimse İslâmiyet’i seçtiğini kaydetmiştir. Bilhassa Altın Ordu hükümdarı Özbek Han ve ona bağlı olan çok sayıdaki insan Müslüman olmuşlardır (Akt. Hasan, 2018: 302).

G.3 Hakkında inanmalar ve uygulamalar

Özbekler onu “Zeñgi Baba Avliye” diye anarlar, kerametlerini naklederler (Kalmırzaulı, 1997: 57). Hakkında birçok efsaneler ve pratikler oluşturmuşlardır. Efsanelerin bir kısmı Kuralbek Ergöbekov tarafından, Tölebeyli molla Eregen Ağıbayulı’dan derlenerek yayınlanmıştır 1996:141-145). Tureun

Fayziyev'in derledikleri de mevcuttur (2001: 7-26). Asrâr Samad de Zengî Ata hakkındaki rivayetleri ve bu rivayetlerin gerçek tarihî sebeplerini açıklayan bir eserin sahibidir (2004: 3-62). Utkam Sultanov, 19.yüzyılda, her yıl kavunların olgunlaştığı dönemde Zengî Ata türbesinin üç gün ziyaret edilmesinin adetten olduğunu, görgü tanıkları N. Mayev, Y. Kazbekov ve Y. Skayler'in eserlerine istinaden anlatır; bu dönemde bayram ve fuarlar da düzenlendiğini bildirir (2018: 390). Kazaklar da Zengî Ata'ya saygı duyar ve kerametlerini naklederler; Zengî Baba hakkında efsanelerin çokluğunu ifade ederler (Aşimulı, 2000: 50-51). Nesillerin, Zengî Ata'nın ermiş ve diri olduğuna inanmalarının temelinde muhtemelen Reşahât-ı Aynü'l-Hayât müellifi R. Ali b. Hüseyin Safî,'nin eserindeki şu şahitliğin çok önemli olsa gerektir: "Hâce Ubeydullâh Ahrâr (1404-1490)'ın "Zengî Ata'nın mezarını her ziyaret edişimde kabirden «Allah Allah!» nidasını duyardım." (Kısakürek, 1960 www.kitapindi.com/genel/necip-fazil-kisakurek-reshahat-seyh-safi/ 15.07.2022).

G.4 Külliyesi hakkında bilgiler:

Zengî Ata külliyesi Özbekistan Cumhuriyeti'nin başkenti olan Taşkent'in güneyinde, Zengî Ata köyünde Kavunşu denilen yerde bulunmaktadır. 1397 yılında yapılmıştır. Türbesinin yapımını Emir Timur emretmiştir. Emir Timur vefat edince bazı yerleri yarım kalan türbe inşaatını Ulug Bek tamamlamıştır. Külliyyede, Zengî Ata ile eşi Anber Ana'ya ait iki türbe, bir mescit, 1832'de yapılan küçük bir medrese ve tarihî kabristandan meydana gelmiştir. Türbe 1870 yılında tamir edilip dış yüzü nakışlanmıştır (Samad, 2004: 3-5).

Türbenin inşası konusunda, günümüzde halk arasında yaşanan şöyle bir inanış vardır: Emir Timur, Türkistan'da Hoca Ahmed Yesevî kabri üzerine muhteşem bir türbe yapılması emrini verir. İnşaat başlar. Temelden sonra yükselen duvarlar bilinmeyen bir sebeple, bir öküz tarafından yıkılır. Yeniden örülen duvar yine yıkılır. Yesi şehrinin aksakalları bunu, "Ahmed Yesevî merhum vefatında önce, ben Zengî Ata'dan önce öleceğim, bana türbe yapmadan önce ona yapılsın." vasiye-

tinde bulunmuş. Bu vasiyete uyulmadığı için bilinmeyen güçler bu duvarları yıkmaktadır”, şeklinde yorumlamışlar. Bunun üzerine Ahmed Yesevî türbesinin yapım faaliyetleri durdurulur ve önce Zengî Ata türbesi yapılır.

Külliye'nin yazı bulunduran taç kapı duvarları ve eski mimar yazılarının fotoğrafları:



Türbenin ön cephesi, taç kapı.
(Metin Akar arşivinden) ©



Külliye'nin en çok mimar yazısı bulunduran taç kapı giriş kısmı ve kemerinin daha yakından görünüşü.

Kaynağı: <https://www.evliyalarm.net/zengi-ata-k-s/>



Türbe tac kapı kemer üstündeki yazılar.
(M. Akar arşivinden) ©



Taç kapı doğu duvarındaki yazılar.
(M. Akar arşivinden) ©



Türbenin arka cepheden görünüşü
(M. Akar Arşivinden) ©

I. BÖLÜM

Bu bölümde, külliye'nin eski mimar yazısı bulunduran mekânları ele alınmış, buralarda bulunan ibare veya cümleler zikredilmiş, tamire muhtaç yerler dile getirilmiş, yazı istif alanları dile getirilmiştir.

I.1 Zengî Ata Külliyesinde Eski Mimar yazısı bulunduran yerler

I.1.1 Taç Kapı:

Külliye'de eski mimar yazısı en çok burada bulunmaktadır.

I.1.1.1 Alınlık

Yazı bulundurmayan geometrik ve simetrik şekillerin ortasında, Hz. Süleyman mührü biçimindeki zemin içinde “El-hamdülillah” ibaresi mevcuttur. Bu kısımda, geometrik şekiller arasında tam simetri sağlanmıştır. Sadece ibarenin istifinde “R”nin yeri, klâsik sanatımızın *sipiral istif* anlayış ve uygulamasını biraz zedelemektedir. Burada herhangi bir tamire gerek ve ihtiyaç yoktur.

I.1.1.2 Kemer içi üst kısım

Mimar, bu kısmı tek parça bir yazı mekânı olarak düşünmemiş, kemer ortasında birleşen iki dikdörtgen olarak tasavvur etmiş, her iki alanda da çift sıra olarak üçer kare zemin içine Allah ve Muhammed kelimeleri aynı stilde yazmıştır. Kemerin tam ortasında, zıt yönlerde de olsa bir paralellik elde edebilmek için de, sağ yanda, üçüncü yazı istifi sırasındaki Allah ve Muhammed kelimelerinin yerlerini değiştirmiştir. Bu iki alanda, sadece bir Muhammed kelimesinin “h”sında basit bir onarıma ihtiyaç vardır. Ancak, sayısı 84 olan yazı dışı alanlardaki süsleme unsurlarının dikkat ve ciddiyetle elden geçmesi, onarılması gerekmektedir.

I.1.1.3 Türbeye giriş kapısı çevresi ve yan duvarlar

Yazıların en güzeli bu bölgededir. Ancak bazı yerlerde tamire muhtaç yazılar vardır.

I.1.2 Tac kapı dış, doğu ve batı yüzleri.

Bu alanda, taç kapının dış doğu ve batı yönlerindeki yazı alanlarında da tekrarlanan “Allah” ve Muhammed” isimlerini görüyoruz. Bu istifler iki parça hâlinde ayrı ayrı yazılmıştır. Yani iki ayrı yazı mekânında aynı kelimeler aynı üslupla, aynı ebatta yazılmıştır. Sadece dış sağ tarafta Allah kelimesi oldukça bozulmuş hâldedir. Makalemizde onun nasıl restore edileceği aşağıda anlatılmıştır.

I.1.3 Avlu Kapısı

Son zamanlarda avlu kapısı iç kısmına yapıştırılmış son derecede çirkin, estetik değerden yoksun, bu işten hiç anlamayanlarca yazılmış yazımsı nesnelere bulunmaktadır. Bunların tamamı kaldırılıp yerlerine, geleneğe uygun üslup, renk ve yaygın olarak kullanılan kartuşlarda yazılmış yeni kompozisyonlar yerleştirilmelidir.

1.2. İstif alanları ve buralarda yazılanlar

Eski mimar yazıları incelenirken, tanımlanırken öncelikle *hat istiflerine*, sonra, –eğer varsa- hat istiflerini çevreleyen kenar çizgilerinin oluşturduğu mekânda ortaya çıkan geometrik şekiller ve bu şekillerin duvar yüzeyindeki durumuna bakılır. Bu ilke, eski mimar yazısı bulunduran yapıların tarihlendirilmesinde, istif edilmiş ibare veya cümleyi hazırlayan veya kopya ederek kullanan hakkında ipuçları verebilir. Zengî Ata külliyesine bu açıdan baktığımızda şunları söyleyebiliriz: Bu yapıda üç tip mimar yazısı mekânı/kartuşu vardır:

1.2.1 Kare şeklinde mekânlar. Bunlar taç kapının doğu ve batısındaki iki yan duvarında, bulunur. Bu mekânlarda *Allah* ve *Muhammed* kelimeleri tekrar tekrar yazılmıştır.

1.2.2 Sekiz köşeli mekânlar. İki yerde, taç kapı kemer içi üst yazılarda ve kemer içi alınlıkta görülen, Selçuklu yıldızı diye adlandırılan, Karahanlı dönemi ve sonrasında Türk sanat eserlerinde sıklıkla görülen, “iki karenin aynı merkez etrafında döndürülmesiyle oluşan sekiz köşeli yıldız formundaki şekil. Türk mimarisinde sekiz köşeli yıldız motifi ya tek şekilde ya da, sıra sıra kullanılmıştır. Sıra sıra kullanımda da motifler yan yana veya üst üstü gelecek şekilde sıralanmıştır.” (<https://www.dirilistaki.com/blog/icerik/selcuklu-yildizi>). Bu yıldız zamanımızda Türkmenistan ile Azerbaycan Cumhuriyetlerinin bayraklarında da vardır. Sekiz köşeli yıldız Türklerden önce de kullanılsa da Türk sanatında çok yaygın ve uzun asırlar boyunca kullanıldığı için belki biz buna *Türk yıldızı* da diyebiliriz. Külliye'deki yıldızın içinde *Allah Rabbi, Muhammed Nebiyyi* yazısı mevcuttur.

1.2.3 Baklava dilimini çağrıştıran başka bir sekiz köşeli geometrik şekil. Bu şekil de taç kapı kemer içi cephe ve yan duvarlarında bulunmaktadır. İbare veya cümlelerin istif şekli bakımından kare, iki farklı sekiz köşeli yıldız şekilleri içine işlenen, geometrik yerin tanıdığı imkânlar ölçüsünde spiral istifler yapılmış, gelenek yaşatılmıştır. Kare istif şekli ve için-

deki Allah yazısı, eski mimar yazısında çok kullanılır. Burada da tekrarlanmıştır. Alındaki mekânda *elhamdü li'llâh* cümlesi bulunmaktadır.

II. TAMİRE MUHTAC YAZI VE HAT RESTORASYONU

Tamirlik yazı taç kapının yan duvarlarının batısındakinde bulunuyor. Burada Allah kelimesi bilerek veya bilmeyerek deforme edilmiştir. Makalemizin asıl konusunu teşkil eden yazı bu duvarlardadır. Buralarda, aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde, kare şeklindeki kartuşların içinde *Muhammed, Allah, Muhammed, Allah, Muhammed* yazılmıştır. Taç kapı üç boyutlu olarak tahayyül edildiğinde bu kelimelerin *ters bir simetri* oluşturduğu düşünülebilir.

Doğudaki yazılarda kusur yoktur. Batıdaki yazıların üstten aşağıya doğru ikinci yazı alanında, *Allah* yerine garip bir şekil oluşturulmuştur. Bunun Allah kelimesi ile ilgisi yoktur. Muhtemelen bir restorasyon(!) sırasında cahillerin eliyle telef edilmiştir.

Külliyenin bu kesiminde yazı alanlarını sınırlayan ve çevreleyen lacivert yazı çizgileri uçtan uca 12 adet sırlı tuğla ile oluşturulmuştur. Hatalı zeminde de bu sayı 12'dir. Bu çizgilerin ortasına *Allah* kelimesi hiç hatâ olmadan yerleştirilebilir. Tamirci(!) eğer, eski mimar tazısında en kısa çizginin 4 tuğla (=nokta)dan oluştuğunu, çizgi uzatılmak istenirse her seferinde üç tuğla(=nokta) eklemek gerektiğini, yani *Türk mimar yazısı sanatının aritmetik dizisinin*,

$$\begin{array}{cccccc} 4 & 7 & 10 & 13 & 16 & 19 \\ a1 & a2 & a3 & a4 & a5 & a6, \text{ ve} \end{array}$$

aritmetik dizi sisteminin de,

$a1=3+1$, $a2=3 \times 2+1$, $a3=3 \times 3+1$, $a4=3 \times 4+1$, $a5=3 \times 5+1$, $a6=3 \times 6+1$ şeklinde ifade edilebilecek genel kuralları (Akar, 2022: 3) olduğunu bilseydi bu yanlış ve garip şekil ortaya çıkmazdı. Bildiğimiz kadarıyla bu sistem bilgisi, bilim tarihinde ilk defa bizim *Hoca Ahmed Yesevî* Külliyesinin *Ma'kûfî Güzelleri* adlı kitabımızda dile getirilmiştir (Akar, 2004: 14).

Külliye taç kapı sağ yan duvarındaki yanlış yazılmış veya sonradan bozulmuş Allah yazısı aşağıdaki fotoğrafta görülmektedir.



Tamir gereken yazının bulunduğu taç kapı batı yanının mezarlık tarafından görünüşü. (Metin Akar arşivinden) ©



Yukarıdaki fotoğrafta tamamen bozuk olan yazı(!). (Metin Akar arşivinden) ©

Bozuk yazının doğru şekli, yukarıdaki sistem ve ölçülere uyarak bizim aşağıda çizdiğimiz, diğer kartuşlarda da doğru tekrarlanan şekilde olmalıdır:



Deforme edilmiş “Allah” kelimesinin doğru yazılışı, hat restorasyonu böyle olmalıdır. (M. Akar arşivinden) ©

Bunun, öncelikle duvarda hâlen mevcut olan sırlı tuğlalar kullanılarak, ihtiyaç hâlinde aynı renk ve kalitede sırlı tuğla üretilerek ivedilikle onarımı gereklidir. Bu hâl hem bu binaya hem de *Türk mimar yazısı sanatının* beşiği olan, şaheserlerini barındıran Özbekistan’a yakışmamaktadır.

Yapılar ne kadar sağlam ve itinalı yapılırsa yapılsın, inşaat için seçilen zeminin uygun olmaması, binalarda kullanılan tekniklerdeki ilkelik, kullanılan malzemelerdeki zayıflık, deprem, taban suyunun yükselmesi, toprak kaymaları, donma, yıpranma, hor kullanma, sonradan kapı veya pencere açma veya iptal işlemleri ve nihayet insanoğullarının bir kısmının cahil, saldırgan ve tahripkâr tutumları sebebiyle zaman içinde yıpranır, yaşlanır, dökülür ve bakıma ihtiyaç duyulacak hâle gelir. Saydığımız sebeplerin belki bütünü ile zaman zaman insan müdahalesine ihtiyaç duyulur.

Bizim kanaatimizce bu hataların az bir kısmı, -çok zayıf ihtimâlle de olsa- ilk yazım sırasında meydana gelmiş olabilir. Elimizde binaların yapım yıllarına ve daha sonraki birkaç asra ait çizimleri, resimleri, detaylı gravürleri olmadığı için bu konuda fazla bir şey söyleme şansımız da yoktur.

Hataların çoğu, restorasyon(!) ve şuursuzca yapılan küçük tamirler esnasında ortaya çıkmış olmalıdır. Tecrübelerimize göre hatalar daha çok duvarların en üst sıralarında, parapet duvarlarının altında, kapı veya pencere kenarlarında, çok sert darbe alan mahallerde, su alan yerlerde karşımıza çıkmaktadır. Hataları görmek için öncelikle buralara bakmak lazımdır.

Sonuç yerine

Taç kapıdaki yazılarda kullanılan ibareler ile istif mekânları (kartuşlar) dikkatle incelendiğinde şu sonuca varıyoruz. Bu yapıda yazılar, Hoca Ahmed Yesevî külliyesinde uygulanan şekil ve ifade aynılığına sahiptir. Taç kapı girişi sağ, sol ve ziyaretçi giriş kapısını çevreleyen duvarlarda kullanılan “Allah Rabbî Muhammed Nebiyyi”, ifadeleri aynen Hoca Ahmed Yesevî külliyesinin batı, “Allah”, “Muhammed”, “Subhânallah” ifadeleri de doğu duvarlarında kullanılmıştır. Keza, baklava dilimini andıran yatay ve düşey yazı mekânları, kare şeklideki yazı kartuşları içindeki yazılar da aynı yapının doğu duvarlarını, türbeye giriş kapısının dış sağ ve sol kenarlarını, kazanlık salonu üstündeki kubbenin kare kasnağı dış duvarlarını süslemektedir. Ancak Ahmed Yesevî külliyesinde şekil ve ibareler daha güzel ve anlamlı şekilde çizilmiş ve renklendirilmiştir.

Zengî Ata külliyesinde mevcut olan eski mimar yazısı ürünleri, uzman olmayanlarca bozulmuş, özgün durumdan uzaklaştırılmıştır. Bunların ehil ellerle onarımı gereklidir. En çok zarara uğratılan bir yazı istifinin doğru şekli bu makalemizde çizilmiş, ortaya konulmuştur. Diğer alanların nasıl özgün ve ilk durumlarına getirileceği diğer makalelerimizde gösterilecektir.

Kaynakça

- Akar, M. (2004). Hoca Ahmed Yesevî Külliyesinin Ma'kılı Güzelleri, Ankara: Yeni Avrasya Yayınları.
- Akar, M. (2022). Zengî Ata Külliyesi'nin Eski Mimar Yazısı Açısından, Hoca Ahmed Yesevî Külliyesi ve Bibi Hanım Mescidi ile Ortak ve Benzer Yönleri, İstanbul Aydın Üniversitesi Aydın Türklük Bilgisi Dergisi, Yıl 8, Sayı 1, Bahar, s.1-17, İstanbul.
- Aşimulu, Ş. (2000). Zengi Baba Ävliye, Sır Boyındaki Ävliyeler, Almatı.
- Es-Sıddîkel-Hârezmî, U. [Baba Tükles Risâlesi], 1131/1719. Neşri: (1994). DeWeese, Devin, Islamization and Native Religion in the Golden Horde: Baba Tükles and Conversion to Islam in Historical and Epic Tradition, Pennsylvania.
- Fayziyev, T. (2001). Zangi Äta, Täşkent: Mâverâunnehr.
- Hasan, N. (2018). Ahmed Yesevî'nin Türkistanlı Takipçileri, Kul Hoca Ahmed Yesevî, Makaleler Kitabı, Ankara.
- Hazîni. (1002/1593). Cevâhirü'l-Ebrâr min Emvâci'l-Bihâr. İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp., TY Bl., no:3893. İstanbul.
- Kalmırzaulı, A. (1996). Teberik Düniye, Almatı: Kasyet.
- Kısakürek, N.F. (1960). Halkadan Pırılıtlar, Tam ve Yeni Basıkı, İstanbul: Türk Neşriyat Yurdu.
- Ergöbekov, K. (1996). Afsânalar, Täşkent.
- Samad, A. (2004). Zangi Äta Markadi, (Afsâna va Hakikat), İkinci naşri, Täşkent: «Minhâc».
- Schuyler, E. (1990). Turkestan, Notes of a Journey in Russian Turkestan, Khokand, Bukhara and Kulja In two Volumes, Vol. I, New York.

Sultanov, U. (2018). Taşkent'teki Yesevî Mensuplarının Mezarları, *Kul Hoca Ahmed Yesevî, Makaleler Kitabı*, Ankara.

Tosun, N. (2012). Çağatayca Menakıpnameler, <http://yagmurdergisi.com.tr/archives/yazdir/cagatayca-menakipnameler-eylul-2012>. Erişim: 15.04.2016.